

ZMENA

Nezávislý týždenník

Cena
2,50 Kčs

Číslo 24, II. ročník Rok 1990, 9. týždeň

Nad jedným z mnohých HROBOV

Reportáž Antona Seleckého čítajte na strane 6-8.

Nad jedným z mnohých hrobov

Danuška

KOŠANOVA

NAR. 24. VII. 1953

TRAGICKY ZAHYNULA 21. AUGUSTA 1968

SPI SLADKO DCÉRKA NAŠA.

SPI A SNÍVAJ SVOJ KRASNY SEN.

KTORÝ SI SNÍVALA V TEN OSUDNÝ DEŇ.

Dennodenne sme utvrdzovaní, že odchod sovietskych vojsk z nášho územia sa – aj keď nie onedlho, ale predsa – stane skutočnosťou. Popritom sa však dozvedáme, že námestník ministra zahraničných vecí ZSSR – Ivan Aboimov vyslovil „úprimný údiv“ nad demonštráciami, ktoré sa v tejto súvislosti konali v niektorých našich mestách. Nedivte sa, nedivte sa nám, sovietski priatelia:

Prudké zabúchanie na oblok prerušilo snovú niť. Oči sa reflexívne prižmúрили, aby zastavili už jasné denné svetlo, prenikajúce cez záclonu do izby. – Prišiel Lukáš! – zvolala matka z kuchyne – niečo sa stalo. –

Lenivo som sa pozviechal z postele. Bol prázdninový čas a škola sa začínala až o desať dní, ktoré ešte sľubovali žatvu letných radostí. Lukáš vtrhol do izby. Na hlave mal motoristickú prilbu a na rukách kožené rukavice. Pozrel na mňa bez pozdravu.

– Rusi sú tu! – vyhrklo z neho.

– Prosím? –

– Sme obsadení. Pod! –

Chvíľu mi trvalo, kým som pochopil. Vklzol som do nohavíc a topánok a v rýchlosti zapol rádio. Ozvala sa smútočná hudba.

– Nikde nechod – zaúpela matka z kuchyne.

Lukáš už štartoval, keď som mu sadal za chrbát a po prudkom odpichu jeho skútra sme zabalanovali.

– Rusi sú tu! – stihol som ešte zopakovať Lukášov výkrik suse-

dovi, ktorý práve vychádzal z bráničky. Pozeral strnulo na nás, nechápajúc zhola obsah ani zmysel tejto vety. Lukáš pridral plyn. Bolo pekné slnečné ráno, 21. august 1968. Vyrazili sme po Trnavskej ceste smerom ku Centrálnemu trhovisku. Ulicami tiahli do stredu mesta zhľuky ľudí. Doprava nefungovala. Asfalt bol dosekaný pásmi ťažkých vozidiel. Niekde sa beľeli oškúlené rohy domov, kdesi na blízku sa ozval suchý treskot streľby. Na Račianskom mýte sme zbadali prvé obrnené vozidlo špinavej khaky farby a s bielym pásom. Z okienka pre vodiča pozeral vojak v ošumelej uniforme.

– Ideme na Hlbokú! – zakričal Lukáš. – A nevykláňaj sa, lebo spadneme! – Šlo sa nám čoraz ťažšie. Na Štefánikovej ulici sme narazili na kolónu tankov. Lukáš zabočil do uličiek pod Slavínom a preplietol sa až na Hlbokú pred budovu ÚV KSS. Ešte stále je skoré ráno. Priestor pred ÚV KSS je však plný ľudí. Hrmí skandovanie „Dubček, Dubček!“ a „Chceme počuť Husáka!“ Dav žiada niekoho, kto by vysvetlil celú situáciu. Z okna na

BRATKU, ZA ČO SI TU?

Na okne mreže sú prekryté sitom
kukaňou vo dverách bez kľučky sľedia.
Za číslom bez mena. Už zase si v tom.
Opäť ti celú noc do očí svetia.
Tak ležíš bez spánku, opäť si v lapáku,
strnisko na tvári, už zas si v žalári,
opäť máš stravu sýtu. Bratku za čo si tu?
Niesol som dievčatu kyticu na hrob.
Vzali ju, miesto nej dali mi putá.
Len si z nás, kamarát, hlupákov nerob!
Žiadna zem na svete nie je tak krutá.
Za čo si bez spánku, za čo si v lapáku,
strnisko na tvári, za čo si v žalári?
Povedz nám pravdu čistú, bratku, za čo si tu?
Stačí mi povedať iba dve slová,
stačí ich vysloviť šepotom hlasu.
To dievča bola Danuška Košanová.
Stačí jej meno na tunajšiu basu.
Preto som bez spánku, preto som v lapáku,
strnisko na tvári, preto som v žalári.
Chceli ste pravdu vedieť, za čo tu možno sedieť?
Na okne mreže sú prekryté sitom,
kukaňou vo dverách bez kľučky sľedia,
za číslom bez mena. Tak preto si v tom.
Preto ti celú noc do očí svetia.
Preto si bez spánku, preto si v lapáku,
strnisko na tvári, preto si v žalári,
preto máš stravu „sýtu“.
Bratku, preto si tu!

PROF. Miroslav Kusý, CSc. (Justičný palác – väznica, august 1989)

ÚV sa vykláňa hlava funkcionára a kričí, že Husák tam nie je. Do gradujúceho vzrušenia vpadá zástup študentov, nesúcich na pleciah Dominika Tatarku. Vzápätí do davu vráža gazík s niekoľkými sovietskymi vojakmi a poňým náradím. Študenti priskakujú k vozidlu a strhávajú z príchytiek rôle. Cvakujú uzávery samopalov a po ohľušujúcich výstražných dávkach sa ovzdušie plní zápachom spáleného pušného prachu. Ľudia na chvíľu strnú a zarazene na seba pozerajú.

– To nie je možné! – kričí ktosi.
– Poďme na konzulát! –
Sovietsky konzulát je však nepriateľsky uzatvorený a hluchý. Prúdy ľudí sa spontánne zoraďujú do demonštrujúceho davu, ktorý sa pohybuje smerom na námestie SNP. Opäť hrmí skandovanie:

„Brežnev je hovädo, Brežnev je hovädo!“ Pred Kapucínskym kostolom stojí tank, na tanku dôstojník. Malý chlapec sa snaží

vyliezť na pás. Okoloidúci muž ho strhne a skríkne: „V Maďarsku si ku tankom priväzovali deti, aby otcovia nemohli do okupantov strieľať“. Dôstojník rozumie. Červená sa. Budova Slovenskej národnej rady hneď vedľa má rozstrieľané obloky. Chlapci narychlo mafujú na budovu heslo „okupanti domov“. Občania stojaci na chodníkoch počúvajú tranzistorové rádiá a pred obchodmi s potravinami sa tiahnu dlhé rady. Zo Štefánikovej ulice sa valí nový zástup demonštrantov. V čele štátna vlajka, ruky zakvačené do seba, na perách protest, v očiach hnev. Lukáš zaparkoval svoj skúter pri Čs. rozhlasu a ide s davom, ktorý sa derie pomedzi obrnené vozidlá. Od budovy Hlavnej pošty páli guľometné „štyrča“ do veže kostola Milosrdných bratov. Akciu „naaranžoval“ sovietsky dôstojník, ktorý z veže provokačne strieľal. Nechce sa nám veriť, čo sa deje. Rozum sa bráni, žalúdok je zovretý. „Dubček, Dub-

ček!“ Znie to takmer zúfalo. Mladá mamička bedáka, že už nedostala chlieb. Starý pán s paličkou v ruke uteká preč. Na oknách domov sa objavujú čierne zástavy. Okupantskí vojaci ich však považujú za signál k akcii. Skupinky domácich optimistov sa snažia s nimi o diskusiu, mno-

ne, rozhorčené ruky strhávajú spätné zrkadlá vojenských vozidiel. Sedia v nich tupí, dezorientovaní a nevyspatí vojaci. Niektorí reagujú apaticky, iní zlostne. Na námestí SNP stojí dôstojník a reční. Dav okolo neho kričí a píska. Občania sa pozerajú na príslušníkov VB s otázkou – „A

kameňa. Svetiace projektily zasahujú priečelie univerzity. Na schody padá dievčenská, takmer ešte detská postava. Ozýva sa výkrik hrôzy. Okolostojaci sa rozprchnu, niektorí sa zhrčia nad telom dievčata. Volanie sanitky zaniká v hukote naftových motorov. Pri moste sa študenti vrhajú

du a krúti sa na mieste ako besný. Vidím chlapca, ako vlečie ťažkú tehlu, len aby ju mohol hodiť do panciera. Vidím ľudí, ktorí sa stavajú proti odkrytým strieňam guľometov s obvyčajnými palicami. Čoraz častejšie sa ozývajú dávky striel. Šafárikovo námestie s povytŕhanou dlažbou

hí vojaci však nevedia ani to, v akej krajine sa nachádzajú. Hlúčky mladých vylepujú po stenách domov fotografie Alexandra Dubčeka a Ľudvíka Svobodu, mnohí ich majú prispôbdených na prsiach.

Na Hviezdoslavovom námestí zastavuje prúd demonstrantov kolóna. Narazili sme na transportér s geodetickým náradím. Aká ironia. Sme s priateľom v maturitnom ročníku Stavebnej priemyslovky, odbor geodézia. Vytrhávame nám dobre známe žrde a mlátime nimi do nepreraziteľného panciera, až z nich lietajú málne triesky. Dav sa mieša v neprehľadných víroch. Občasnými výkrikmi ešte udržiavam s Lukášom kontakt. Všetci sa rozprávajú so všetkými, akoby sa už dávno poznali. Cítim neobyčajnú spolupatričnosť. Vidíme mladých pred vojakmi strhávať názvy ulíc a čísla domov, otáčať smerové tabule, zapisovať čísla podozrivých áut. Púšťame sa po Vajanského nábreží. Vzduchom lietajú kame-

ne, rozhorčené ruky strhávajú spätné zrkadlá vojenských vozidiel. Sedia v nich tupí, dezorientovaní a nevyspatí vojaci. Niektorí reagujú apaticky, iní zlostne. Na námestí SNP stojí dôstojník a reční. Dav okolo neho kričí a píska. Občania sa pozerajú na príslušníkov VB s otázkou – „A

čo budete robiť vy?“ Títo len bezradne krčia ramenami. Život mesta je obrátený naruby, cítim stúpajúce napätie. Príslušníci ČSLA sa okrem uniformy nijako nelíšia od ostatných obyvateľov. Je jasné, že vojensky sa nebránime. To, čo vidíme v uliciach, je hrubá sila voči bezbranným občanom, ktorí veria a ešte aj teraz veria, ktorí chcú brániť svojho Dubčeka, svoju ľudskú jar. Dav sa prelína po Štúrovej ulici na Šafárikovo námestie. „Rusi domov, Rusi domov!“ hučí to pred Univerzitou J. A. Komenského. Most ktorý vyúsťuje na námestie a ktorý v roku 1945 postavili príslušníci Červenej armády, je zatrasený sovietskymi transportérmi. Študenti rozdávali letáky, niekde vyhadzujú z áut celé balíky naraz. Rozširuje sa správa, že pred Hlavnou poštou niekoho zastrelili. „Čo tu chcete“, kričí dav na vojakov, „choďte domov!“

Ozve sa ďalšia dávka z guľometu. Obloha kabíny praská úderom

ku prázdnuému skriňovému autu s charakteristickým bielym pásom a tlačia ho k Dunaju, kým v ňom nezmizne s hlasným čapnutím. Vzápätí z petržalského brehu zarachotí protiletadlová guľometná batéria. Dav na nábreží sa hádže pod nízky múrik.

Na schodoch univerzity sa pomaly prelína kaluž krvi. Dievčatko leží bez pohnutia, vosková bledosť v jej tvári nedáva nádej. „Povedala, že prečo, počujete?“ – kričí staršia žena – povedala – prečo!“

Tváre sa obracajú doprostred námestia. Budova Univerzity je obložená lešením. Sú tu hrby tehál, pripravených k rekonštrukcii. Časť davu sa sťahuje k jednej hĺbe oproti výusteniu Gondovej ulice na námestie, a vzápätí tehly bubnujú po vežiach tankov. Uprostred námestia horí poľná kuchyňa. Dav si rozťahal ukoistenú maskovaciu sieť a hádže ju na tank. Ktośi pribieha s liatinovou trúbkou z lešenia a strká mu ju do pásu. Tank nemôže dopre-

sa haliť do dymu a smerom od hotela Devín sa približuje temné dunenie. Dlažba sa chveje, nepočuť vlastného slova. Obloky budov rinčia a po Vajanského nábreží sa sunú ďalšie tanky. Opäť sa po nich ako porcelán rozprskávajú úlomky tehál. Spolu so skupinou pri budove univerzity vyrážame dopredu. Ozve sa tiahla dávka striel a hádžeme sa na asfalt. Keď vstávame, dav sa prerieďuje a niekoľko krokov vpredu vidíme uprostred tehál na zemi v kaluži krvi bezvládne telo muža. Stojíme nad ním, nad jedným z nás, a nevieme ani jeho meno, iba to, že ešte pred chvíľou sme tu stáli plece pri pleci. Ľudia sa pomaly rozostupujú. Na ich tvárach sa zračí únava a bezmocnosť. Končí sa nerovný boj, v ktorom sa ľudské vlny roztriešili o kov zelených pancierov. Poľudnie už prešlo. Po dlažbe sa povahujú útržky letákov, cítim pušný prach. Niektorí vlečú plnú tašku potravín, ktosi berie kus krvavej tehly a odkladá si ju

ako pamiatku. Skandovanie utíchlo, odhodlanie vystriedal smútok. Niekoľko mužov stavia na dlažbe z krvavých tehál veľký kríž. Ktosi sa skláňa k miestu smrti a akoby kládol do histórie nový milník, zapaluje za mŕtvych prvú sviečku. Za zabitého muža, za dievčatko, ktoré vykrvácalo na schodoch Univerzity, za pravdu na kríži, a možno i za dlhé roky budúceho čakania, kým opäť zakvitne nová jar.

Bratislavský Večerník dňa 27. augusta 1968 priniesol pod nadpisom „Nad jedným z mnohých hrobov“ túto správu:

„Krátko pred včerajšou trinástou hodinou sa zablysko, uderel hrom a spustil sa prudký lejak. Ale telo dievčatka už spočívalo ticho a pokojne v lone Matky zeme, kam neprenikne žiadny rachot hromu, samopalu, ani ľudská zloba. Telo prikryli záplavou kvetov a hrob štátnou vlajkou. Len drevený kríž zvestoval zástupom, prúdiacim na cintorín, že v hrobe leží Daniela Košanová, 1953–1968. Teda pätnásťročné dieťa, nie

sedemnášročná študentka, ako písali noviny. Ľudia, ktorí prišli na pohreb Danky sa dozvedeli, že pohreb bol už o pol dvanásť. Azda bolo tak lepšie. Aspoň nič neporušilo klud obradu.

Tí, čo prišli nie vlastnou vinou neskoro, aspoň postáli mlčky nad hrobom. Kto v tichej modlitbe, kto so zafatou päšťou. Lebo také dni žijeme. A ako tehličky prikladali svoje kytice k stavbe súcitu, lásky, solidarity a odhodlania.

Martinský cintorín v letnom šate dýcha vznešeným pokojom. Kdesi sa ozýva kukučka, šumia listy stromov. Niekoľko ľudí upravuje mlčky hroby svojich zosnulých a pomedzi kríže sa prepletajú motýle. V neďalekej krčme „U HELENY“ vedú chlapi pri pohári dlhé a silné reči. Naozaj – sú u nás ešte vôbec nejakí chlapi? Je august 1989. Dominik Tatarka je mŕtvy. Tanky pretreté bielym pásom sa skryli do lesov, tabule s menami mŕtvych sú dávno strhnuté, stopy po projektiloch zatreté. Bývalí rozhorčení spolužiaci zmizli

v súkromí. A Lukáš? Ten je dnes dôstojníkom Štátnej bezpečnosti. A keď som na 20-te výročie napísal na schody univerzity „tu zabili Danku Košanovú“ spýtal sa okoloidúci „kto to bol?“

Na zastávke mestskej hromadnej dopravy pod hlavnou stanicou vídať zasmúšleho Alexandra Dubčeka. Niekoľko ho občas spozná a pozdraví. On sa trochu zháči, potom sa usmeje, ale ponáhľa sa, ide mu autobus. Sú iné časy. V uliciach sa zboka na bok pomaly prelieva bezcieľne živorenie. Živorenie rozbitého mesta, rozbitých spoločností, rozbitých svedomí. Nevedia nič o mieste, skrytým v tóni tuji na Martinskom cintoríne. O hrobe, ktorý nesie nápis „Danuška Košanová“, narodená 24. júna 1953, tragicky zahynula 21. augusta 1968. Nevedia nič o krvavých schodoch na univerzite a o posledných slovách nevinných obetí, ktoré boli vyčítanou otázkou. Toto „Prečo?“ Danky Košanovej by malo znieť i dnes. Malo by znieť tak hlasno ako výstrely, po ktorých dotieklo jej srdce. Zahynula mladučka ako sloboda, tento nezadateľný Boží dar, ktorému tu nedovolili a nedovolujuť dozrieť.

Na hrobe z bieleho mramoru, ktorý by mal byť naším pútnym miestom, vädne niekoľko ošumelých astier. Profesor Miroslav Kusý, ktorý sa o tento hrob okrem rodiny so svojou manželkou azda jediný stará, sedí totiž vo väzení. Dankina pätnásťročná čistá tvár na fotografii má v lícach jamôčky a usmieva sa.

„Spi sladko dcérka naša“ stojí v nápisu pod ňou „spi a snívaj svoj krásny sen, ktorý si snívala v ten osudný deň“.

Skláňame a modlíme sa za všetkých mŕtvych z augusta pred Tebou Danko, Ty naša zavraždená jar, čistá obeta pre dnešnú nádej. Snívaj svoj sen i za nás, aby sme ho mohli vydobýjať napäť do života. Kytica kvetov pre Teba Danko, je len malým symbolom našej spolupatričnosti. Je to spomienka na Teba, na Vás, ktorí ste sa nebáli kvôli ideálu postaviť bezbranní proti bezduchej sile a položili ste pritom svoje životy. Chceme nieť vašu pamiatku ďalej. A chceme zostať verní aj tej úlohe a cti, prinášať na ceste ku vykúpeniu a slobode aj svoj obetný diel.

ANTON SELECKÝ
reportáž z augusta 1968
dopísaná v auguste 1989

